

**T2-Volkan Dökmeci (2020). *Akdeniz'de Devletler ve Korsanlar: Venedik Kaynaklarına Göre II. Bayezid ve I. Selim Dönemlerinde Osmanlı Denizciliği ve Korsanlık*. İstanbul: Babil Kitap, 380 s., ISBN 978-605-80866-9-2.**

Hüseyin Serdar TABAKOĐLU<sup>1</sup>



15. yüzyıl sonları ve 16. yüzyıl başlarındaki Akdeniz dünyası önemli tarihsel gelişmelerin etkilerini yaşamaktaydı. Bunların başında Coğrafi Keşiflerin kaçınılmaz sonuçları gelmekteydi. Yüzlerce yıldır ticaret ve ulaşım yollarının birbirine bağlandığı ve bilinen dünyanın en önemli denizi olan Akdeniz, Portekiz ve İspanyol keşifleri sonucu ticaret yolları için bir merkez olma konumunda önemli bir zayıflama yaşadı. Portekizlilerin Afrika kıtasını dolaşarak Hint Okyanusu'na açılmaları Dođu Akdeniz limanları baharat ticaretinde ikinci konuma düşürmüş ve Lizbon'u öne çıkarmıştı. Akdeniz'deki baharat ticaretinin hacminin düşmesiyle İslâm devletleri kadar bu ticarete aracılık eden İtalyan şehir devletleri de zarar gördüler. İspanyolların Kristof Kolomb öncülüğünde Amerika'yı keşifleri ise ancak 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa ve Akdeniz dünyasında etkili olacaktı. Akdeniz dünyasının 1490'larda yaşadığı bir diğer önemli tarihsel gelişme İspanya'da *Reconquista* sonunda Endülüs

Müslümanlarının siyasi varlıklarına son verilmesiydi. Bu durumun iki sonucu İspanya'da yaşayan Müslümanların din değiştirmeye veya göçe zorlanmaları ve İspanya'nın Mağrib kıyılarında yayılarak İslâm dünyası ile savaşa devam etme arzusuuydu. Volkan Dökmeci'nin "*Akdeniz'de Devletler ve Korsanlar: Venedik Kaynaklarına Göre II. Bayezid ve I. Selim Dönemlerinde Osmanlı Denizciliği ve Korsanlık*" başlıklı kitabı Akdeniz'de bu tarihi gelişmelerin yaşandığı bir dönemde Türk denizciliğin gelişme safhasındaki önemli bir devri ve öncü Türk denizcilerini Venedik kaynaklarını kullanarak incelemektedir. Dökmeci'nin eseri kendisinin İstanbul Üniversitesi Akdeniz Dünyası Araştırmaları Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. İdris Bostan danışmanlığında hazırladığı yüksek lisans tezinin gözden geçirilmiş ve ilavelerle zenginleştirilmiş halidir.

Volkan Dökmeci'nin kitabına bir sunuş kaleme alan Prof. Dr. İdris Bostan, Osmanlı denizcilik tarihi araştırmaları içinde II. Bayezid ve I. Selim dönemlerinde kayda değer bir deniz faaliyeti olmadığı yönündeki iddiaların oldukça yaygın olduğunu ifade etmektedir. Bu algının nedeninin Cem Sultan vakası sırasındaki zorunlu durağanlık olduğunu belirten Bostan, özellikle Cem Sultan'ın vefatı sonrası Osmanlı denizciliğine yapılan altyapı yatırımlarına ve Osmanlı hizmetine davet edilen Türk korsanlarına atıf yaparak bu dönemdeki önemli gelişmelere dikkat çekmektedir. II. Bayezid döneminde gerçekleştirilen atılımlar sonucu Osmanlı donanması Venedik kuvvetlerine üstünlük kurabilecek seviyeye gelmiştir. Tersâne-i Âmire'nin inşası ile gemi yapılan faaliyetlerini vurgulayan Prof. Dr. İdris Bostan I. Selim döneminden itibaren ise Osmanlı denizgücünün artık bir imparatorluk donanması haline geldiğini ifade etmektedir. Bostan son olarak söz konusu dönemde Osmanlı denizciliğinin daha iyi anlaşılması için Osmanlı kaynakları ile birlikte yaşanan olayların doğrudan tarafı konumunda olan

<sup>1</sup> Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü (Kırklareli, Türkiye), htabakoglu@klu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-2381-2610 [Makale kayıt tarihi: 15.11.2020-kabul tarihi: 01.12.2020; DOI: 10.29000/rumelitarikh.751949]

Venedik arşivlerinin ve raporlarının da önemine vurgu yapmaktadır. Venedik Cumhuriyeti’nin tuttuğu detaylı kayıtlar sayesinde ünlü Osmanlı denizcilerini Venedik gözünden tanıma imkânı elde edilebilmekte ve olayların Venedik tarafında nasıl algılandığına dair bir fikir sahibi olmak mümkün olabilmektedir. Bu nedenle, Venedik kaynaklarını eski İtalyancaya olan hakimiyeti ile titiz bir şekilde inceleyen Volkan Dökmeci’nin alana önemli bir katkı sunduğu açıktır.

Volkan Dökmeci *Akdeniz’de Devletler ve Korsanlar*’da esas itibarıyla 16. yüzyıl başlarındaki Osmanlı denizciliğinin “gerçekçi, ölçülü ve tutarlı bir resmini çizerek” bilgi vermeyi amaçladığını ifade etmektedir. Yazar bu amaçla Venedik kaynaklarını dikkatle kullanarak, bu kaynakların eleştirel bir yaklaşımla incelenmesinin gerekliliğine işaret etmektedir. Dökmeci aynı zamanda Osmanlıları sadece bir kara imparatorluğu olarak gören bakış açısının da değişmesi gerektiğini savunmaktadır. Yazarın ele aldığı temel Venedik kaynağı “*I Diarii Di Marino Sanuto / Marino Sanuto’nun Günlükleri*” isimli kronolojik eserdir. Dökmeci, bu eserin Osmanlıların denizciliğe yönelik yoğun ilgilerine dair kanıtlar barındırdığını ifade etmektedir.

“Marino Sanuto ve Günlükler” başlıklı ilk bölümde Volkan Dökmeci kitabın ana kaynağı olan Marino Sanuto’nun hayatı ve eseri hakkında bilgi vermektedir. Osmanlı İmparatorluğu’nun denizlerdeki en önemli rakiplerinden biri olan Venedik Cumhuriyeti hem Osmanlı donanma faaliyetlerini hem de ticaretine zarar veren korsanların eylemlerini yakından takip etmiş ve olaylar dikkatli bir şekilde raporlanmıştır. Venedikli senatör Marino Sanuto’nun 1495-1533 yılları arasında gördüğü belgelerin derlemesi niteliğinde olan “*I Diarii / Günlükler*” Osmanlı denizciliğinde genellikle 16. yüzyılın parlak sayfalarının gölgesinde kalan bir dönem hakkında detaylar barındırmaktadır. Denizcilik tarihimizde, yanlış olarak, pasif geçen bir dönem olarak bilinen II. Bayezid ve I. Selim’in saltanatlarında Osmanlıların denizcilik anlamında önemli yatırımlar yapmaları, tersaneler inşa etmeleri, önemli gemi inşa faaliyetlerinin yürütmeleri ve önemli Türk korsanlarını donanma hizmetine almaları Sanuto’nun Günlükler’inde yer bulmuştur. “II. Bayezid Döneminde Osmanlı Denizciliği” başlığını taşıyan ikinci bölüm İnebahtı’nın fethi sürecinde Osmanlı donanmasının durumunu vermekte, İnebahtı, Modon ve Koron’un ele geçirilmesinden önce Osmanlı denizcilerinin faaliyetleri ön plana almaktadır. Dökmeci aynı zamanda bu bölümde Osmanlı İmparatorluğu ve Venedik Cumhuriyeti arasında önemli çatışmalardan biri olan “Zonkiyo/Barak Deniz Savaşı”nı incelemektedir. II. Bayezid dönemi Osmanlı denizciliğinde ağır gemilerden ziyade hafif ve hızlı bir donanma tercihinin de yerleşmeye başladığı bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Her ne kadar Kemal Reis ile Burak/Barak Reis emrine verilen “göke” tipi büyük savaş gemileriyle denemeler yapılsa da Osmanlıların giderek hızlı ve çevik kadırgalardan yana tercihlerini kullanmaya başladıkları ve kadırganın temel gemi tipi olarak 17. Yüzyıl ortalarına kadar konumunu koruduğu görülmektedir.

Volkan Dökmeci “I. Selim Döneminde Osmanlı Denizciliği” başlıklı üçüncü bölümde öncelikle Osmanlı denizgücünün altyapı yatırımlarına dikkat çekerek, Sultan I. Selim’in İstanbul ve Gelibolu’da inşa ettirdiği tersaneler hakkında bilgi vermektedir. Dökmeci daha sonra Suriye ve Mısır’ın fethi sürecinde Osmanlı donanmasındaki gelişmeler üzerinde durmaktadır. Bu bölümde Venedik kaynaklarının Sultan I. Selim’in İspanya’ya karşı mücadele eden Tunus Sultanına yardım edilmesini emrettiğinden ve bu amaçla Tunus’a çeşitli tiplerde toplar gönderildiğinden bahsetmeleri dikkat çekicidir. Zira bu durum Osmanlıların Mağrib’deki İspanyol yayılmasıyla ilgili olarak daha erken tarihlerde bilgi sahibi olduklarını ve etkileri sınırlı da olsa bölgeyle temas halinde olduklarını göstermektedir. Bununla birlikte Osmanlıların Kuzey Afrika ve Batı Akdeniz’e tüm güçleriyle müdahale etmeleri ancak Barbaros Hayreddin Paşa ile mümkün olacaktı.

“II. Bayezid Döneminde Korsanlık ve Denizci Levendler” ve “I. Selim Döneminde Korsanlık ve Denizci Levendler” başlıklı dördüncü ve beşinci bölümlerde ise Volkan Dökmeci Osmanlı denizciliği içinde korsanlık olgusunun anlamını ve yerini değerlendirmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Müslüman korsanlarla ilişkilerini şer'i hukuk bağlamında düzenlemeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla padişaha elde edilen ganimetten belirli bir pay veren ve Osmanlıların imzaladığı ahidnamelere saygı gösteren korsanların Osmanlı idaresinden korkması gerekmezdi. Buna karşılık korsanlık ve hukuk tanımaz “deniz haydutluğu” arasında oldukça ince bir ayırım bulunmaktaydı. Denizlerin doğası gereği belirsizliklere dolu olması ve faaliyetlerin kolaylıkla örtbas edilebilmesi korsanların zaman zaman daha serbest davranmalarına yol açabilmekteydi. Bu yöndeki çeşitli şikayetlerin Venedik kaynaklarında sıklıkla zikredilmesi Osmanlı idaresinin korsanları her zaman denetim altında tutmakta başarılı olamadığını göstermektedir. Her ne kadar Osmanlı donanması “harami levend” olarak tanımlanan deniz haydutlarına karşı düzenli seferler gerçekleştirirse de Adalar Denizi'nin coğrafi koşulları ve haydutların gerektiğinde kolaylıkla karaya kaçabilmeleri durumu zorlaştırmaktaydı.

Sonuç olarak, Volkan Dökmeci'nin çalışması Venedik kaynaklarına göre Osmanlı denizciliğine yön veren ünlü korsan/denizciler hakkında bilgi vermesi bakımından oldukça önemlidir. Bunlar arasında maalesef bilgilerimizin sınırlı kaldığı Kemal Reis ve Kurdoğlu Muslihiddin Reis ile daha sonra Barbaros Hayreddin Reis'in öne çıkan isimler olduğu görülmektedir. Erken dönem Osmanlı denizciliğinin gelişiminde tersane ve gemi inşa faaliyetlerinin yanı sıra Osmanlı donanmasına yön verecek usta denizcilere olan ihtiyaç çok belirgin bir hale gelmişti. Bu nedenle Sultan II. Bayezid döneminde donanmanın usta denizci ve denizleri tanıyan tecrübeli reis ihtiyacını karşılamak için Osmanlılar Akdeniz'de faaliyet gösteren Türk korsanları hizmete almışlardı. Dökmeci'nin Osmanlı denizcilik tarihi araştırmalarında Barbaros Hayreddin Paşa'nın gölgesinde kalan Kemal Reis ve Kurdoğlu gibi öncü Türk korsanlarına vurgu yaparak onların faaliyetlerine dair detaylı bilgiler vermesi kitabın sahaya en önemli katkısı olarak öne çıkmaktadır. Zira Barbaros Hayreddin Paşa'nın Mağrib ve Batı Akdeniz'de belki de kendisine örnek alarak, ayak izlerini takip ettiği bu öncü Türk denizcileri kuşkusuz daha çok ilgiyi hak etmektedir.